Svenska Kamtjatkaexpeditionen 1920-23

– Sten och Dagny Bergmans bröllopsresa –

Salems Bibliotek 7 mars-20 maj 2020

Sten och Dagny Bergman gifte sig den 3 januari 1920 och stod på Stockholms Central redan 16 februari för att påbörja en av de mest omvälvande och spännande resor man kan tänka sig. Så inleddes en forskningsresa där målet var halvön Kamtjatka, söder om Berings Sund, på andra sidan den ryska kontinenten. Detta kom att bli deras bröllopsresa.

Resan gick med tåg till Rom. Därifrån fortsatte de med båt till Kairo. De blev tvungna att stanna där i tre veckor för att invänta fartyget ”Japan”, som skulle ta dem vidare till Yokohama.
Efter nästan fyra månaders resa fick de slutligen plats på en av de få båtar som skulle avgå till Kamtjatka. Det var det ryska fartyget ”Kommandor Bering”. När de äntligen kom till Kamtjatka höll resan på att sluta i en katastrof. ”Kommandor Bering” gick på grund den 14 juni vid Kap Lopatka, Kamtjatkas sydligaste udde. Men samtliga 53 ombordvarande överlevde – Sten och Dagny med sina svenska medresenärer, samt de ryska passagerarna och besättningen. Men ”Swedish Scientific Kamtchatka Expedition” blev av med en stor del av sin utrustning när ”Kommandor Bering” till slut kantrade och sjönk. De lyckades bygga en koja av drivved, packlårar och mossa. Efter tio dagar på stranden blev de till slut räddade av två japanska torpedbåtar för vidare färd till Petropavlovsk.

Expeditionen bestod av sex personer. Från vänster: René Malaise, insektsforskare (entomolog) och zoolog. Elsie Hultén, botaniker. Sten och Dagny Bergman som skulle samla in och bokföra zoologiskt material. Dagny var dessutom botaniker och duktig konstnär. Eric Hultén, botaniker och Ernst Hedström, sällskapets konservator.

Samt lilla Misjka, björnungen de fick med sig på resan från Ust Kamtchatsk. Då de blev tvungna att ta sig ”hem” till Petropavlovsk drygt 80 mil på hemgjorda skidor, en ihopsnickrad hundsläde och inlånade draghundar. Den tog en och en halv månad. Om ”purgan” en snöstorm, som varade i två dygn, utan någon som helst möjlighet att laga mat. Den snöstormen blev de slutligen tvungna att ta sig ur. Till slut, efter en lång och mödosam färd nådde de byn Sedanka, sent på kvällen andra dagen.

Mest känd av de böcker Sten Bergman skrev blev ”På Hundsläde genom Kamtchatka”, som handlar om den färden. Den översattes till 14 språk!

Dagny skrev också en bok om sina upplevelser, ”Vildmarksår”.

I ”Kamtchatka, en treårig forskningsfärd” berättar Sten om samtliga resor, äventyr och umbäranden under hela vistelsen på Kamtjatka. Om hundslädsfärden på 270 mil som Dagny och Sten gjorde tillsammans vintern 1921-22. Hur det var att ta sig över oräkneliga bergspass och floder. Om otaliga möten med björnar. Samt umgänget med befolkningen – evener, itelmener, korjaker, Kamtjatkas nomadfolk, och allas otroliga generositet vad beträffar både mat och husrum.

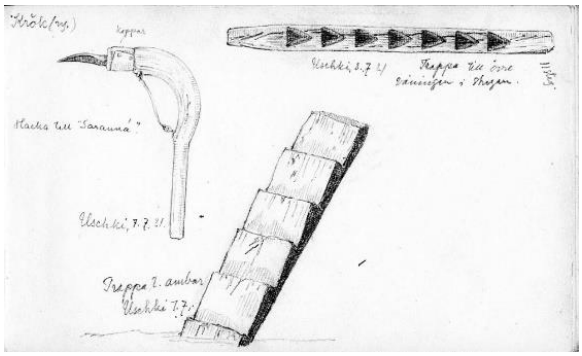

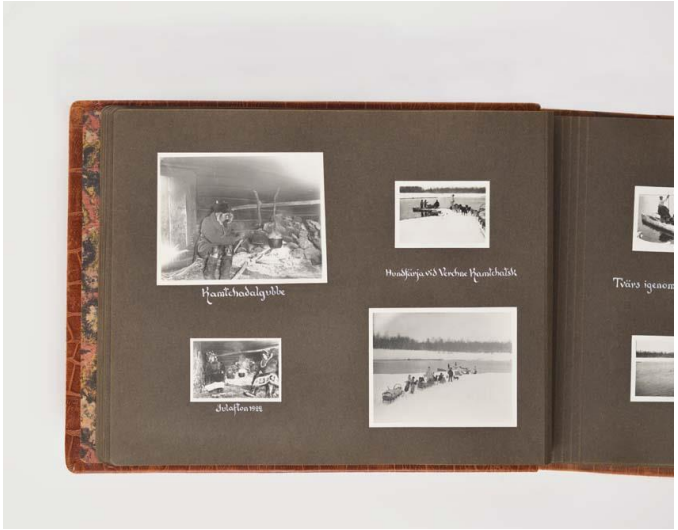
Kamtschadalgrabe
Hundkärja vid Norbne Kamtchatsk
Jolsten 1922

Bergmans route
Malaise's route
Petropavlovsk

Vad är det då som gör någon till en upptäcktsresande som Sten Bergman? Framför allt en obotlig nyfikenhet och en mycket stark vilja att berätta om sina äventyr. Sten var också en ihärdig och envis insamlare av donationer. Såsom 150 kg choklad från Marabou, 500 kg kex från Örebro Kexfabrik och 150 kg knäckebröd från Kronans Spisbrödsfabrik inför Kamtjatkaresan. Men René Malaise överträffade Sten då han lyckades få Anders Zorn att donera 10 000 kronor. I motprestation ville han få några ”nakenbilder på de där kvinnorna där borta”. Tyvärr avled Anders Zorn under deras bortavaro.

Kanske bidrog förhållningssättet ”Kan de kan leva där, ska jag också kunna göra det”, som Sten Bergman ofta upprepade. Det här var verkligen något annat än det lugna livet i kavaj och slips vid skrivmaskinen hemma på Bergalid i Rönninge.

Sten Bergman följde upp resan till Kamtjatka 1920-23 med resor till Kurilerna 1929-30, Korea 1935-36. Därefter kom kriget – då blev han tvungen att stanna hemma. Men den tiden ägnade han åt att skriva fler böcker ”Berömda upptäcktsfärder I+II” 1939+41, ”Djur” 1944 och att hålla föredrag. När kriget slutligen var över, gjorde han tre expeditioner till Nya Guinea 1948-50, 1952-53 och 1956-59. På den sista resan var även Dagny med. Därutöver var han i Japan flera gånger under 60-talet, men dessa resor var då inte längre riktiga upptäcktsresor.

Sten Bergman var noggrann med att redovisa de olika företag han fått bidrag från. Varumärken dyker upp i de mest exotiska situationer: ”På brickan stjälpte min hustru upp en hög Örebrokex ur en påse. Inom mindre än en minut voro de försvunna. Från alla håll i jurtan kom man för att smaka på dem” (i ett lamutläger på Kamtjatkatundran 1923). ”Det var visserligen ej vidare varmt, –3 grader Celsius, men det generade mig ej nämnvärt, ty jag hade i ryggsäcken en s.k. Boretröja från Malung, som jag nu tog på mig” (i ett björnide på Kurilerna 1929). ”På kvällen upplystes vårt läger av en Primuslampa …” (Nya Guinea 1948).
Det var naturligtvis inte bara för att hålla sponsorerna på gott humör. Han tänkte redan på nästa resa, som även den skulle komma att behöva sponsorer.

Mycket zoologiskt och antropologiskt material samlades in. Det donerades till Naturhistoriska Riksmuseet. Däri ingick då även det Etnografiska Museet.

”Sten Bergman var en av våra viktigaste donatorer av zoologiskt material, och efter varje resa var det alltid lika spännande att se vad han kom hem med till museet.”, sade fil dr Carl Edelstam, före detta kollega från Naturhistoriska Riksmuseet.

Sten Bergman uppgav att han hållit fler än 6 000 föredrag. Han lämnade efter sig över 12 000 bilder, därav är 3 000 glasplåtar 9x12 cm, och åtskilliga hundra är negativ 6x4,5 cm från Kamtjatka. Kanske är det ett bevis på viljan att föra kunskaperna vidare.

Jens Sucksdorff, barnbarn till Sten och Dagny

Originalen till Kröken och trappan, Evenkvinnan, Sten sittande, Fotoalbumet samt Kartan är samtliga gjorda av Dagny Bergman. Notera att stora bilden ovanför den lilla bilden ”Julafton 1922” i fotoalbumet är desamma.